

Benedykt Pepliński, Karol Wajszczuk, Dariusz Majchrzycki

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

POLSKIE ROLNICTWO W OKRESIE KRYZYSU FINANSOWEGO*

POLISH AGRICULTURAL IN THE TIME OF FINANCIAL CRISIS

Słowa kluczowe: ceny, zboża, żywiec wieprzowy, żywiec wołowy, mleko

Key words: prices, cereals, hogs, cattle, milk

Synopsis. Przedstawiono analizę zmian poziomu cen najważniejszych surowców rolnych w okresie kryzysu finansowego i gospodarczego w latach 2007-2009. Stosunkowo dużym zmianom podlegały ceny zbóż i mleka, które osiągnęły w Polsce i na rynkach światowych swe historyczne maksima, natomiast w przypadku żywca wieprzowego i wołowego kryzys nie wpłynął znacząco na poziom ich cen. Od II połowy 2008 roku zauważalny jest powrót cen zbóż i mleka do wieloletnich kanałów trendu, co pozwala przypuszczać, że w najbliższym okresie nie nastąpią znaczący wzrost cen surowców rolnych.

Wstęp

Rok 2008 upłynął pod presją pogłębiającego się światowego kryzysu finansowego, który od II połowy 2008 roku coraz silniej zaczął przechodzić w kryzys gospodarczy. Kryzys ten dotknął także w różnym stopniu poszczególne sektory rolnictwa.

Przyczyn kryzysu finansowego upatruje się w zbyt niskich stopach procentowych banków centralnych wielu rozwiniętych krajów świata, szeroko zakrojonym programie kredytów hipotecznych dla ludności o niskich dochodach oraz ograniczeniu nadzoru nad bankami inwestycyjnymi w USA [Samojlik 2009]. Początki kryzysu zauważalne były w USA już na początku 2007 roku, gdy ceny nieruchomości przestały rosnąć. Część inwestorów przeniosła wtedy swoje środki z rynku nieruchomości na rynek surowców, takich jak: ropa, miedź, złoto i inne, co doprowadziło w 2008 roku ich ceny do rekordowych poziomów. Część środków trafiła także na rynek surowców rolnych, np. zbóż, mleka, powodując znaczny wzrost ich cen. Załamanie się cen surowców oraz pogłębienie spadku cen nieruchomości doprowadziło do powstania olbrzymich strat finansowych, a nierzadko także i bankructw banków, ubezpieczycieli, funduszy inwestycyjnych i innych instytucji finansowych. Przełożyło się to na ograniczenie ilości udzielanych kredytów firmom i osobom fizycznym, co z kolei doprowadziło do załamania się sprzedaży towarów, niekiedy o kilkadziesiąt procent.

Kryzys, który ogarnął cały świat nie ominął także Polski. Spadło znacząco tempo wzrostu gospodarczego, załamał się eksport i import, gwałtownie osłabiła się waluta, co doprowadziło do powstania dużych strat przedsiębiorstw posiadających opcje walutowe. Reperkusje nie ominęły również polskiego rolnictwa.

Celem pracy było rozpoznanie wpływu kryzysu finansowego na ceny podstawowych produktów rolnych w Polsce oraz perspektyw zmian cen tych produktów.

Material, metodyka badań

Dane wykorzystane w analizach pochodzą z komunikatów statystycznych GUS: Ceny produktów rolnych, Pogłowie trzody chlewnej, biuletynów informacyjnych „Rynek wieprzowiny” publikowanych na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi przez Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS), raportów rynkowych: Rynek mleka, Rynek mięsa z lat 1993-2007 oraz w przypadku cen w USA z miesięcznika National Agricultural Statistics Service – Agricultural prices z lat 1963-2009.

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2007-2010 jako projekt badawczy rozwojowy R11 009 02.

W ocenie wpływu kryzysu na polskie rolnictwo wykonano analizę poziomu cen produktów rolnych w USA, które przyjęto jako wyznacznik zmian cen produktów rolnych na rynkach światowych. Analiza poziomu cen została przeprowadzona z wykorzystaniem analizy technicznej, głównie linii trendów oraz formacji cenowych, takich jak: formacja podwójnego szczytu, podwójnego dna, RGR, prostokąta itp. Do analizy opłacalności produkcji żywca wieprzowego wykorzystano relację cen żywca wieprzowego do cen wybranych zbóż.

Wyniki badań

Ceny zbóż na rynkach światowych osiągnęły historyczne maksima dochodząc w marcu 2008 roku do poziomu 10,6 \$ za buszel pszenicy (1 buszel = 35,238 litra \approx 26,6 kg pszenicy) i (w czerwcu 2008 roku) 5,53 \$ za buszel jęczmienia (1 buszel = 35,238 litra \approx 22,6 kg jęczmienia), tj. o ponad 150% więcej niż w połowie 2006 roku. W lutym 2009 ceny pszenicy i jęczmienia paszowego spadły od swoich rekordowych poziomów o blisko połowę (rys. 1). Jednocześnie ceny powróciły poniżej linii oporów A i B wyznaczonych przez lokalne maksima z lat 1974 i 1976 (pszenica) i 1981 i 1996 (jęczmień), co stwarza szansę na trwały powrót do poziomu cen zbóż sprzed kryzysu finansowego.

Inaczej przedstawiały się ceny żywca wieprzowego, które kształtowały się na poziomach z lat poprzednich i nie przekroczyły znacząco w sierpniu 2008 roku poziomu 60 \$ za 100 kg, przebijając lekko średnioterminową opadającą linię oporu B, ale nie przekraczając kluczowej długoterminowej linii oporu A. Od tego momentu ceny żywca spadły już o blisko 1/3 (rys. 2). Kryzys finansowy nie miał również wpływu na rynek żywca wołowego, którego ceny utrzymują się na wysokich poziomach od 2005 roku, a więc od okresu sprzed kryzysu. Została wtedy przełamana ważna linia oporu C. Spadek cen obserwowany od połowy 2008 roku spowodował nadłamanie ważnego wsparcia E. Brak szybkiego powrotu cen powyżej poziomu 80 \$ spowoduje dalszy spadek cen wołowiny do poziomu około 65-70 \$/100 kg.

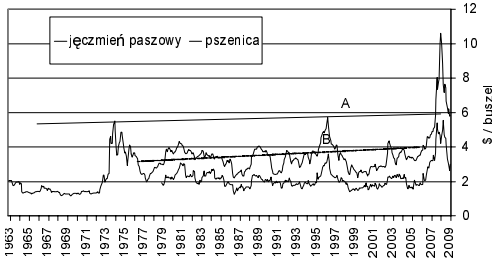
Ceny mleka w USA wskazują na rosnącą nierównowagę na rynku, o czym świadczy stale rozszerzających się trójkąt, wewnątrz którego poruszają się ceny. Wzrost cen mleka w 2007 i 2008 roku doprowadził do osiągnięcia nowych rekordowych poziomów cen, nie zostało jednak przebite (jedynie naruszone) górne ograniczenie trójkąta, które jest jednocześnie ważnym poziomem oporu. Na początku 2009 roku ceny mleka szybko zbliżyły się do dolnego ograniczenia trójkąta, przy którym spadek cen powinien zostać zahamowany.

Podobne zmiany cen wystąpiły w Polsce, gdy na początku 2008 roku ceny skupu zbóż osiągnęły swoje maksymalne ceny. Ceny skupu żyta w kwietniu 2008 roku wyniosły 73,65 zł/dt, a pszenicy 92,16 zł/dt (rys. 4). Tak znacznego wzrostu cen nie można wytłumaczyć wyłącznie niskimi zbiorami zbóż w Europie w 2007 roku, ale przede wszystkim sytuacją na rynkach międzynarodowych. Wzrost cen zbóż w Polsce był ograniczony głównie przez umacnianie się złotego oraz wysokie zbiory zbóż w Polsce w 2007 roku.

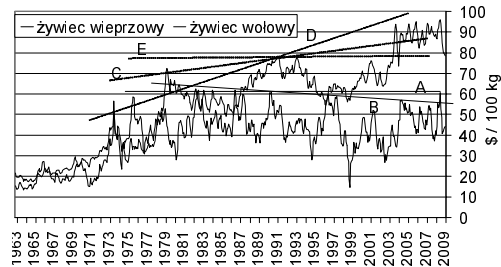
Wzrost cen zbóż nie przełożył się jednak na wzrost cen żywca wieprzowego, co spowodowało drastyczne pogorszenie się opłacalności tej produkcji w 2007 i 2008 roku. Dobitnie pokazuje to relacja cen żywca wieprzowego przeliczona na zboże (rys. 5), gdzie można zauważyć, że w latach 2007-2008 relacja ta ukształtowała się poniżej linii wyznaczonej przez minima tej relacji z lat 1993 i 2004, tworząc w marcu 2008 nowe minimum na poziomie 4,4 kg żyta za kg żywca wieprzowego i 3,9 kg jęczmienia za kg żywca wieprzowego. Dopiero ostatni wzrost cen pozwolił zbliżyć się do średniego poziomu relacji cen żywca wieprzowego do cen zbóż 9,4 w przypadku żyta i 7,6 w przypadku jęczmienia.

Efektom tak znacznego pogorszenia się opłacalności produkcji żywca wieprzowego w Polsce jest spadek poziomu pogłowia trzody chlewnej do poziomu z lat 70. W listopadzie 2008 roku pogłowie świń wyniosło 14,24 mln szt., tj. o prawie 20% mniej niż rok wcześniej i 25% mniej niż w listopadzie 2006, podczas gdy pogłowie macior wyniosło 1,28 mln szt., tj., o 20% mniej niż rok wcześniej i o 30% mniej niż dwa lata wcześniej.

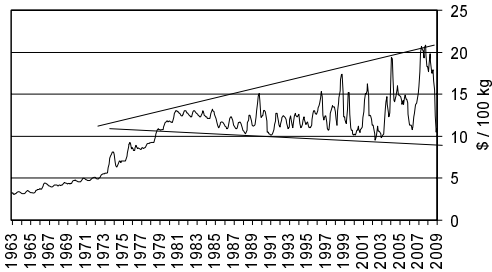
Ceny żywca wieprzowego od 1993 roku poruszają się wewnątrz kanału trendu wzrostowego wyznaczonego przez linie A i B (rys. 6). Ceny żywca wieprzowego w 2008 roku przebiły, a następnie obroniły linię oporu C. W związku z powyższym na podstawie analizy rysunku 6 należy oczekiwać wzrostu cen żywca wieprzowego do poziomu minimum 5,00 zł/kg tuczników. Bardzo prawdopodobny jest scenariusz, w którym cena tuczników osiągnie poziom około 5,30 zł/kg, a więc poziom wyznaczony przez linię B. Maksymalna cena zostanie osiągnięta prawdopodobnie we wrześniu lub w październiku, podobnie jak w poprzednich cyklach świńskich. Występowanie w analizowanym okresie 4-letnich cykli świńskich wskazuje, że od roku 2010 będzie następował spadek cen, który będzie wynikał z powolnej odbudowy stada świń oraz ponownego umacniania się złotego wzglę-

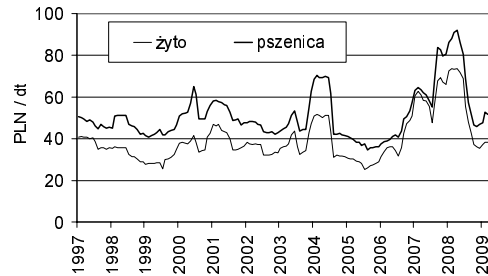
Rysunek 1. Ceny jęczmienia paszowego i pszenicy w USA w latach 1963-2009 [\$/buszel]
 Źródło: opracowanie własne.

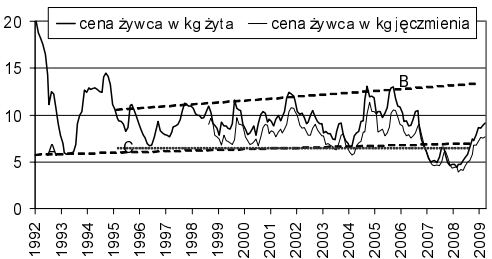
Rysunek 2. Ceny żywca wieprzowego w USA w latach 1963-2009 [\$/100 kg]
 Źródło: opracowanie własne.

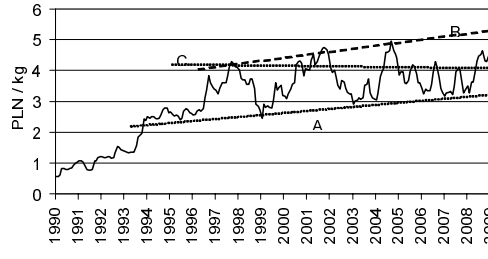
Rysunek 3. Ceny mleka przemysłowego w USA w latach 1963-2009 [\$/100 kg]
 Źródło: opracowanie własne.

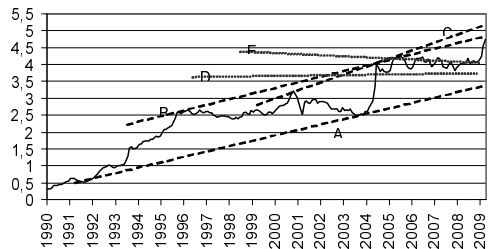
Rysunek 4. Ceny skupu żyta i pszenicy w Polsce w latach 1997-2009 [zł/dt]
 Źródło: opracowanie własne.

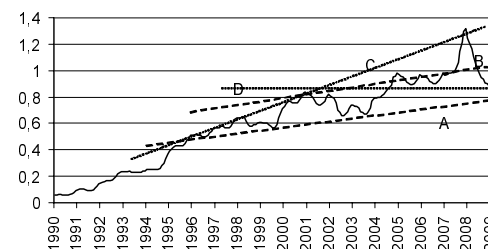
Rysunek 5. Relacja cen żywca wieprzowego w kg żyta i w kg jęczmienia w Polsce w latach 1992-2009
 Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6. Ceny skupu żywca wieprzowego w Polsce w latach 1990-2009 [zł/kg wagi żywej]
 Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 7. Ceny skupu żywca wołowego w Polsce w latach 1990-2009 [zł/kg wagi żywej]
 Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 8. Ceny skupu mleka w Polsce w latach 1990-2009 [zł/l]
 Źródło: opracowanie własne.

dem euro i dolara. Oczekuje się, że na przełomie 2011/2012 ceny świń spadną do poziomu linii A, czyli do poziomu około 3,40 zł/kg tuczników. Głębszemu spadkowi ceny mogą przeciwdziałać relatywnie wysokie ceny zbóż, które spowolnią i ograniczą odbudowę stada świń w Polsce i w Europie.

Ceny skupu żywca wołowego poruszają się wewnątrz kanału trendu wzrostowego wyznaczonego przez linie A i B. Ceny te nie ulegały większym wahaniam w latach 2004-2008, gdyż poruszały się w wąskiej formacji trójkąta wyznaczonego przez linie D i E. Formacja ta powstała w ramach trendu wzrostowego, co zapowiadało większe prawdopodobieństwo kontynuowania wzrostu cen. Potwierdziło to wybicie się ceny żywca wołowego w II połowie 2008 roku, kiedy to została przebita linia E, głównie dzięki osłabieniu złotego, co znacznie poprawiło opłacalność eksportu wołowiny. Analiza rysunku 7 wskazuje, że cena powinna docelowo osiągnąć poziom około 5,0 zł (linia B). Ewentualne przebicie linii B będzie skutkowało wzrostem ceny do poziomu wyznaczonego przez linię C.

Ceny skupu mleka są jednym z nielicznych surowców pochodzenia zwierzęcego, które rosły w okresie hossy na rynkach surowcowych, osiągając nienotowany w Polsce poziom 1,32 zł/l. Zakres wzrostu został wytyczony przez linię oporu C wyznaczoną przez 4 lokalne maksima cenowe z lat 1996-2000. Pogorszenie koniunktury na rynku mleczarskim spowodowało spadek cen skupu mleka i powrót ceny skupu do kanału trendu wzrostowego wyznaczonego przez linie A i B. Obecnie testowana jest linia wsparcia D. Należy przypuszczać, że w najbliższych miesiącach zostanie ponownie przetestowana linia A, co otworzy drogę do ponownego wzrostu cen.

Wnioski

Przeprowadzona analiza pozwala sformułować pięć wniosków:

1. Ceny produktów rolnych różnie zmieniały się na kryzys finansowy na świecie. Na sytuację na rynkach finansowych częściej reagowały produkty roślinne, które są w wielu przypadkach podstawą żywienia wielu społeczeństw. W mniejszym stopniu na kryzys reagowały ceny surowców zwierzęcych. Jednym z nielicznych wyjątków były ceny mleka.
2. Ceny zbóż na rynkach światowych oraz w Polsce stabilizują się i osiągają poziomy uzyskiwane przed pojawieniem się „bańki spekulacyjnej” na rynkach surowcowych w 2007 roku. W najbliższym okresie należy oczekiwać dalszego powolnego spadku cen zbóż, szczególnie w Polsce, gdzie znacznie zmniejszy się zapotrzebowanie na zboża zgłaszane przez producentów żywca wieprzowego.
3. Ceny żywca wieprzowego nie zostały poddane presji wzrostu cen w okresie hossy na rynkach surowcowych, co przełożyło się na znaczne pogorszenie opłacalności produkcji wieprzowiny w Polsce i na świecie.
4. Ceny żywca wołowego w Polsce i na świecie znajdują się w górnych częściach kanałów wzrostowych, co świadczy o ich wysokim poziomie. Dzięki osłabieniu złotego ceny wołowiny w Polsce w 2009 roku osiągnęły rekordowe poziomy (4,73 zł/kg w marcu) i prawdopodobnie nadal będą wzrastać aż do osiągnięcia poziomu około 5,30 zł/kg.
5. Ceny skupu mleka w Polsce i na świecie po osiągnięciu rekordowych poziomów w 2007 roku znacząco spadły osiągając poziomy bliskie swoim wieloletnim liniom wsparcia, co sugeruje bardzo prawdopodobny koniec spadków cen.

Literatura

Ceny produktów rolnych – komunikaty statystyczne GUS za lata 2005-2009. 2005-2009: GUS, Warszawa.
National Agricultural Statistics Service – Agricultural prices, USDA, [www.nass.usda.gov].
Pogłowie trzody chlewnej – komunikaty statystyczne GUS za lata 2005-2009. 2005-2009: GUS, Warszawa.
Rynek mleka. Stan i perspektywy. IERiGŻ, Warszawa, nr 5-27.
Samojlik B. 2009: Kryzys finansowy: źródła, skutki, kierunki naprawy. [W:] Nauki społeczne wobec kryzysu na rynkach finansowych. *Gazeta SGH*, nr 01 (245).

Summary

Prices of agricultural products has showed different reaction on the world financial crisis. The plant products react more on the situation of the financial markets. Less react the prices of animals' raw. One of the exceptions was a price of milk. The worst situation was on the hogs market, because the hogs prices change only a little, while the prices of cereals increase more the 100%. The prices of majority of agricultural rows coming back to the level of prices which note before the crisis.

Adres do korespondencji:

dr inż. Benedykt Pepliński, dr inż. Karol Wajszczuk, dr inż. Dariusz Majchrzycki
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Zarządzania i Prawa
ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań
e-mail: peplinski@up.poznan.pl, wajszczuk@up.poznan.pl, majchrzycki@up.poznan.pl